

Bronzen klok uit de Dong Son-cultuur (Cambodja)

Nationaal Beiaardmuseum Asten | Ca. tweede eeuw voor Christus. Brons, lichtgroene patina, hoogte 57 cm, ovale doorsnede.
Herkomst: Marcel Nies, Oriental Art, Antwerpen.

In het Nationaal Beiaardmuseum te Asten ligt het accent op klokken en beiaarden alsmede speelwerken en torenuurwerken uit Nederland en Vlaanderen. Toch wil het museum beslist niet de indruk wekken dat alleen dáár de klokkencultuur bloeide – en dat tot op de dag van vandaag. Daarom heeft het museum in zijn collectie niet alleen klokken uit overig Europa, maar ook uit onder andere het Nabije en Verre Oosten, waaronder exemplaren met dateringen tot ver in de Oudheid toe. Verder zijn Afrikaanse culturen rijk vertegenwoordigd. De recentelijk verworven bronzen klok uit Cambodja kwam nog niet in de collectie voor. Ze is qua vormgeving eenmalig en daarom typisch met de plaatselijke cultuur verbonden. De klok kon aangekocht worden dankzij de steun van de Vereniging Rembrandt, de provincie Noord-Brabant en de Vrienden van het Nationaal Beiaardmuseum.

DONG SON

De bronzen klok werd in Cambodja opgegraven en bezit alle karakteristieken van de zogenoemde Dong Son-cultuur. Mede daardoor kan zij gedateerd worden in ongeveer de tweede eeuw voor Christus. De klok heeft een hoogte van 57 cm en bezit een ovale doorsnede. Ze is uitgevoerd in het weinig voorkomende zogeheten suikerbroodmodel en is over het gehele lichaam met spiraalmotieven versierd. De klok is in lemen deelvormen gegoten, op dezelfde wijze als dat rond die tijd ook in China gebeurde, en verkeert met een lichtgroen patina in excellente staat.

Dit type komt in openbare verzamelingen nauwelijks voor. Het Nationaal Museum te Phnom Penh bezit er slechts enkele. Twee daarvan werden in 2002 ontdekt tijdens het opruimen van landmijnen, toen de detectors reageerden op het brons van de klokken. In Europa was tot voor kort alleen Musée Barbier-Mueller te Genève in het bezit van een exemplaar: het Nationaal Beiaardmuseum te Asten kan nu een derde voorbeeld tonen.

De Dong Son-cultuur is genoemd naar het plaatsje Dong Son in Noord-Vietnam aan de Golf van Tonkin. Aldaar werd in de jaren twintig van de vorige eeuw een aantal archeologische bronzen objecten te koop aangeboden. Deze bleken van een tot dan toe onbekende cultuur te zijn. Gerichte opgravingen brachten vervolgens talloze voorwerpen van diezelfde cultuur aan het licht, waaronder bronzen trommen een opmerkelijke plaats

innamen. De datering lag tussen de derde eeuw voor en de eerste eeuw na Christus. De Dong Son-cultuur verspreidde zich over geheel Zuidoost-Azië met zelfs uitlopers naar Indonesië. Niet altijd draagt het dan die naam, doch de stijlkenmerken tonen het geografische verband.

Vooraf de bronzen trommen vormen een intrigerend onderdeel van die cultuur. Talloze zijn er inmiddels gevonden. Ze zijn versierd met allerlei geometrische motieven alsmede met scènes waarin mensen en dieren voorkomen, niet alleen in taferelen uit het dagelijks leven, maar ook in processies en tijdens oorlogen. Opmerkelijk is dat die trommen zich geleidelijk aan over het gehele zuidoosten van Azië verspreid hebben, zelfs tot ver in Indonesië. Bovendien worden ze nog altijd gemaakt.

OORSPRONG BRONSCULTUUR

Waar kwam deze hoogstaande bronscultuur vandaan? Het ligt voor de hand hierbij aan het noordelijker gelegen China te denken. Aldaar werd het brons immers al eeuwenlang gebruikt, in het bijzonder voor sacrale objecten en klokken. Weliswaar begint de bronscultuur van Zuidoost-Azië pas in het eerste deel van het eerste millennium voor Christus – dus veel later dan in China waar deze al in het derde millennium begint –, niettemin lijkt deze onafhankelijk van die uit China te zijn ontstaan. Dat blijkt ook al uit het feit dat in China voor het bronsgieten met zogenoemde deelvormen werd gewerkt, terwijl de volkeren in Zuidoost-Azië volgens de verloren was-techniek – *cire perdue* – hun bronzen voorwerpen maakten. In het eerste geval worden lemen contramallen van delen van het model gemaakt en later tot één gietvorm verenigd, terwijl in het tweede geval het te gieten voorwerp eerst in was wordt gemodelleerd, vervolgens in leem wordt ingekapseld, waarna de was wordt uitgesmolten zodat een lege ruimte voor het vloeibare brons ontstaat.

CHINESE INVLOEDEN

Toch heeft China in een later stadium wel degelijk invloed uitgeoefend. Vanaf de derde eeuw voor Christus komt het noorden van Vietnam onder zijn invloed te staan. In 111 voor Christus wordt het zelfs een Chinese provincie. Stellig heeft dat in de vormgeving en ornamentering van bronzen objecten zijn sporen nagelaten. In het bijzonder is dit het geval met de betrokken klok, waarin het weinig voorkomende suikerbroodmodel is gecombineerd met een ovale horizontale doorsnede (strikt genomen twee tegen elkaar geplaatste cirkelsegmenten). Bovendien zijn deze klok en andere van dit type groot van afmeting,

tot zestig centimeter hoog, zijn ze erg zeldzaam en blijven ze strikt beperkt tot Zuidoost-Azië.

Er is nog een andere relatie met China aan te wijzen. In de zuidelijke provincie Yunnan heeft men meerdere dunwandige klokken gevonden die onder de naam ch'un yü bekend staan. Het gaat om een bronzen, enigszins cilindrische klok met een ovale doorsnede die zich in de bovenflank verwijdt en bekroond wordt door een bronzen schotel waarin een bronzen tijger als ophangoog is aangebracht. Die schotel vertoont weer sterke gelijkenis met het bovenste deel van de onderhavige Dong Son-klok. Het Nationaal Beiaardmuseum bezit ook een ch'un yü (hoogte 75 cm). Ze kon in 1981 aangekocht worden mede dankzij de steun van de Vereniging Rembrandt.

In tegenstelling met de *cire perdue*-techniek die overal in dit gebied werd toegepast, zijn bedoelde klokken in deelvormen gegoten, een techniek die rechtstreeks aan China ontleend moet zijn. Ligt daar dan ook de oorsprong? Het lijkt van wel, want in de zuidelijke Chinese provincies Yunnan en Kuanghsi vindt men eveneens dit type klok, zij het doorgaans van een kleiner formaat, maar soms wél in een muzikale reeks, hetgeen natuurlijk erg bijzonder is. De datering aldaar is de Chinese Han-dynastie die liep van 202 voor Christus tot 220 na Christus. Die kleinere suikerbroodmodellen werden eveneens in deelvormen gemaakt. Let men echter uitsluitend op de ornamentering van de klok dan is sprake van Dong Son stijlkenmerken. Derhalve een Chinese oorsprong maar in een plaatselijke ornamentiek. Deze bestaat uit spiraalmotieven die ook op vele andere voorwerpen van de Dong Son voorkomen. Men neemt wel aan dat deze motieven het leven representeren.

GEBRUIK

De vraag ten slotte waar dit type klok voor gebruikt werd, is door het ontbreken van schriftelijke bronnen en afbeeldingen moeilijk te beantwoorden. Verondersteld wordt wel dat ze tijdens veldslagen werden geslagen, in analogie met de bronzen ketelgongs uit dit gebied, waarvan dat nauwkeurig bekend is. Maar men denkt ook wel aan vreedzame toepassingen, zoals bij festiviteiten aan het hof of tijdens religieuze plechtigheden. Dergelijke veronderstellingen zijn allerminst onlogisch, temeer omdat objecten in het dure brons slechts aan de sociale bovenlaag van de maatschappij waren voorbehouden. En ze beantwoorden aan een universele toepassing van de klok, daar en elders in de wereld ♦

André Lehr

Bronzen klok van het type ch'un yü Han-dynastie, 206 v. Chr. – 220 n. Chr., H 75,5 cm. Bekroond door een schotel waarin een tijger als ophangoog is geplaatst. NATIONAAL BEIAARDMUSEUM, ASTEN (in 1981 verworven met steun van de Vereniging Rembrandt).

Literatuur

- J. Boisselier, *Asie du Sud-est. Le Cambodge*, Parijs 1966
- Jean-Paul Barbier-Mueller, *Rêves de Collection. Sept millénaires de sculptures inédits – Europe, Asie, Afrique*, Parijs 2003
- Charles Higman, *The bronze age of Southeast Asia*, Cambridge 1996
- André Lehr, 'Chinese slagklok van het type ch'un yü', in *Vereniging Rembrandt. Verslag over 1981*, pp. 49-51
- André Lehr, 'Ketelgongs: een bijzonder fenomeen in Zuidoost-Azië', in *Berichten uit het Nationaal Beiaardmuseum*, no.37 (mei 2004), pp. 6-17
- Catherine Noppe, et Jean-François Hubert, *Arts du Vietnam. La fleur du pêcheur et l'oiseau d'azur*, Tournai 2002
- Nicholas Tarling, *The Cambridge History of Southeast Asia. Volume 1. From early times to c. 1500*, Cambridge 1999 (herdruk)